

vesztve és gyermekien rossz rimelés-sel. Formái kátyukká, útvesztőkke lesznek, amelyek között csaknem elmerül. Mondanivalói legtöbbször a természettől különvált ember érdektelen önvallomásai. A gondolat és az érzés nem egyszerre születik benne. A puszta gondolati szubstanciát pedig nem lehet versformába öltöztetni, s ha a gondolat nem oldódik fel a születés pillanatában érzelmi folyamattá, a vers elveszti lényegét. Sok szimbólumnak indult verse hasonlattá szélesedik. Hazafias lírája még verseinek átlagos színvonalát sem éri el. Biztatóbb ciklusa: «Beszélgetés a Bakony-érel.»

Szendró József fiatal költő, aki egyelőre önmagát lelkendező körül. Ez a nagyranőtt és nagyra növelt öntudatosság árt a fejlődő embernek. A lélek, az olvasó lelke, ha versek fölé hajlik, világitó szépségeket kér és ha kapott ilyeneket, még mindig ráér megkérdezni: ki az, aki ezeket adta? Terszánky előszava korán előlegezte a szuperlatívuszokat ott, ahol a «gradus positívus» sem mondható némi jóindulat nélkül bizonyosnak. *Juhász M.*

Móra Ferenc: Aranykoporsó. Regény két kötetben. Génius kiadása.

Móra Ferencről a figyelmes olvasónak három arcképe is van. Az egyik a szegedi múzeum tudós igazgatójáról, az autódidakta archeológusról készült, aki buzgón túrkálja «ősökért» a földet, de közben talán még szívesebben elbeszélget munkásaival és a tanyási népekkel. Le is ábrázolja őket, kicsit ironikusan fölényes, de sok szívvvel írt karcolataiban. Népi magyarság és tiszta humánus körvonalai tetszenek fel ilyen írásaiból.

Másik arcát inkább csak a pesti polgár s a zsidó intellektüel ismeri a radikálisok sajtóorgánumának lapjairól, amelyeken epés széljegyzetekkel csipkedi a társadalom kinövéseit, a hatalmasok hiúságát és a bürokrácia

csudáit és enyhe szentimentalizmussal szeretőgi kis unokáját. Századeleji liberális középosztálybeli úr, kritikus szellemű újságíró és melegszívű családapa vonásai vegyülnek el ezen a képen.

A harmadik az irodalomtörténet számára készül és olyan nagyobb igényű írásai mögül bontakozik ki, mint az *Ének a búzamezőkről*, vagy most az *Aranykoporsó* Diocletianus császár regénye.

Diocletianus kora regényes feldolgozásra csábítóan érdekes, sőt drámai feszültségű. A világbirodalmi eszmét képviselő istencsászár még leküzdő a partikuláris érdekekre törő mozgalmakat szító családtagjait, a római pogányság még egyszer megkísérli a kereszténység eltiprását, noha a kereszténység immár az egyetlen integráló erkölcsi és társadalmi erő a széthulló, már csak bürokráciával összetartható impériumban. És ezeknek a monumentális vonalaknak hátterében mély lelki válságok rejtelmei gyaníthatók: a salonai remete lélektani kérdőjele.

Ami *lényegeset* erről a korról a tudományos történetírás megállapított, ami *apró* mozzanatot a források feljegyeztek és megőriztek, azt varázsló művészkéz kelti itt életre. Gárdonyi legkitűnőbb történeti regényeinek írásművészete él tovább Móra Ferenc *Aranykoporsó*-jában. Talán csak annyi a különbség, hogy Móra az apró adatokkal dolgozik szívesebben és sajátos módon, kevesebb átmenettel keveri el a történeti kép, vagy jelenet monumentális vonalait a magánélet aprócska mozzanataival, augusztusok és caesárok sorsát a parasztok és rab-szolgákéval, a paloták fényét a csap-székék és pékboltok bűzével. Apró ecsetvonásokkal fest, a tárgyakon meg-megvillanó fénysugárral, nem folytonos világosságban. Ezt az ecsetkezelést követi rövid mondatokra tördelt stílusa is. Képen a mult néha

megdőböntően aktuálisvá válik s mintha ilyenkor egy-egy pillanatra elfelejtené Lactantius szavait: «A létező dolgokról beszélni nem művészet és semmi esetre sem az én tehetségemhez méltó feladat».

A regény kompozíciója — ez legművészbibb vonása — szilárd vasbetonszerkezet. A színhely változása: Antiochia, Alexandria, Bajae, Róma, Nicodemia, Salona — a cselekmény belső fejlődésének is természetes izei. A «politika könyve» a diocletianusi tetrarchia keleties pompájának és a bürokratikus államgépezetnek kitűnő rajza. A «hit könyve» a hitét veszített római lélek és a «vöröshagymán és keszegén élő» keresztény miszticizmus kísérletei a megegyezésre, némi finom szkepszissel festve. A «szerelem könyve» multbahelyezett érzelmes mai mese, Quintipornak, a császár titkon nevelt örökösének és a bájos Titanillának, a «muzsikáló forgószélnek» meghatóan érzékeny virágmeséje, amely ezüsthangon zengő líra húrjairól árad felénk, annyi férfias szeméremmel, amiért egymagáért is érdemes elolvasni ezt a regényt. A történeti regényíró természetesen ijedten húzódott félre innen, ahol a *költő* diadalmas szava szól és az emberi szív a fiatal lélek tavaszhimnuszába kezd. A «végzet könyve» a már egyéni érdekűvé, romantikus mesévé fordult történet tragikus katasztrófája, aminek elbeszélése közben az író várakozva tekint fásult szívünk részvételtjes rezonanciájára, hogy a «vigasztalás könyvében» komoly mozdulattal mégis letörölje könnyeinket.

Mérey Ferenc

K. B. tűzérhadnagy †: Az utolsó esata. Egyfelvonásos. Budapest, Hedvig Imre kny. műint. kiadása.

Ezt a pár levélnyi színművet — vagy inkább: színműrészletet, mert az, ami elkészült, egy négyfelvonásos színjáték első, önálló részének volt

szánva — egy alig huszonháromeves ifjú írta most tizenöt esztendeje, háta mögött egy egész lusztrumával «az élet és halál idegtépő táncá»-nak, melybe a vihar az iskola padjából tizennyolc éves fővel sodorta. A további tervből nem valósult meg egy ige sem s nem is valósul meg már soha: az ifjú kísérlet szerzője (teljes nevén Kirchner Béla tanárjelölt) az élet és halál amaz észbontó táncán visszahozhatatlanul a halál karjaiban maradt...

Egyetlen papírosravetett műve, melyet most hozzátartozóinak kegyelete mentett meg az enyészettől, nemcsak egy fiatal, tiszta élet kilobbanását, hanem egy komoly tehetségnek ígérekző, kezdő író örök elnémulását is méltán fájlaltatja velünk. A dráma hangján próbálkozott s annyit máris megmutatott, hogy írói hangjában csakugyan megvolt a valódi drámai dikcióhoz simulásnak nem minden napi képessége. Az *utolsó esata* a borzalmas Piave-frontnak egyik betónfedezékébe visz, az apokaliptikus küzdelemnek szinte utolsó óráiban. Koós tűzérsgéi földéritőtiszt meg Krécsy bakahadnagy alakjában állítja szembe a bomladozó frontnak a végső megpróbáltatásban mintegy kettéhasadt lelkeségét: amabban az eszményhűség és kötelességfanatizmus hőseit, emebben a szelek megváltozott járására feltámadt szellemét az alkudozásnak, azt a végzetes rabulisztikát, mely akkor a gyengébb lelkeket szinte a hit erejével szállta meg és tartotta rontó ígézetében. A fiatal írónak léleklátó erejére és objektíváló képességére vall, hogy a felfogások összeütközését valódi művészi arányban tartott dialektikával vezette végig rövid dramolettjén, s hogy a két vezető alak mellett a tábori telefonisták, meg a tisztiszolga parasztibb figuráját is milyen határozott jellemzőerővel volt képes belevonni a robogó előadású akció *belső*, lelki szövedékébe. A kis dráma végén